

Nr 53.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering; given Stockholms slott den 8 februari 1952.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås vissa ändringar i slutbestämmelserna till 1939 års lag angående tillfällig vattenreglering i syfte att underlätta en avveckling av lagen. Vidare föreslås höjning av maximibeloppet för regleringsavgift, som utgår med anledning av tillfällig reglering.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändring i lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering samt slutbestämmelserna till lagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

7 §.

Kan vattenregleringen antagas medföra avsevärt men för den bygd, som beröres av företaget, eller är den båtnad, som vinnes, av stor betydelse, skall för tillgodoseende av sådant allmänt ändamål beträffande bygden, som avses i 4 kap. 15 § vattenlagen, avgift utgå för företaget med skäligt belopp, minst två tusen och högst femton tusen kronor för år, från och med det halvår, då tillståndet först tages i anspråk. Om indrivning och användning av sådan avgift meddelar Konungen närmare bestämmelser.

I övrigt — — — äga tillämpning.

Denna lag — — — Svensk författningssamling.

Där beslut, som innefattar tillstånd till tillfällig vattenreglering enligt denna lag, meddelats innan förordnande som i 1 § sägs upphör att gälla, skall, ändå att beslutet icke dessförinnan vunnit laga kraft, vad i lagen stadgas alltjämt äga tillämpning med avseende å regleringen. Har, innan tiden för meddelat tillstånd gått till ända, ansökan inkommit om tillstånd till reglering enligt 3 kap. vattenlagen, äge vattendomstolen, på an-

Kan vattenregleringen antagas medföra avsevärt men för den bygd, som beröres av företaget, eller är den båtnad, som vinnes, av stor betydelse, skall för tillgodoseende av sådant allmänt ändamål beträffande bygden, som avses i 4 kap. 15 § vattenlagen, avgift utgå för företaget med skäligt belopp, minst två tusen och högst tjugu tusen kronor för år, från och med det halvår, då tillståndet först tages i anspråk. Om indrivning och användning av sådan avgift meddelar Konungen närmare bestämmelser.

I övrigt — — — äga tillämpning.

Denna lag — — — Svensk författningssamling.

Där beslut, som innefattar tillstånd till tillfällig vattenreglering enligt denna lag, meddelats innan förordnande som i 1 § sägs upphör att gälla, skall, ändå att beslutet icke dessförinnan vunnit laga kraft, vad i lagen stadgas alltjämt äga tillämpning med avseende å regleringen. Har, innan tiden för meddelat tillstånd gått till ända, ansökan inkommit om tillstånd till reglering enligt 3 kap. vattenlagen, äge vattendomstolen, på an-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 7 § SFS 1944:200 samt beträffande slutbestämmelserna 1946:149.

(Gällande lydelse:)

sökan som inkommit inom samma tid, meddela tillstånd till fortsatt tillfällig reglering, dock ej för längre tid än till dess tre år förflutit från det förordnandet upphörde att gälla.

Har i — — — sålunda gives.

(Föreslagen lydelse:)

sökan som inkommit inom samma tid, meddela tillstånd till fortsatt tillfällig reglering, att gälla i avbidan på prövning av frågan om reglering enligt vattenlagen, dock högst tre år. Där målet angående reglering enligt vattenlagen är av vidlyftig beskaffenhet och den tillfälliga regleringen är av avsevärd betydelse för kraftförsörjningen, må tillståndet på ansökan ytterligare förlängas för högst tre år i sänder.

Har i — — — sålunda gives.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärendena, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 januari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations-, jordbruks- och handelsdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *den fortsatta tillämpningen av gällande bestämmelser angående tillfällig vattenreglering* samt anför därvid följande.

Gällande bestämmelser.

Genom lag den 20 oktober 1939 infördes med anledning av krigsutbrottet vissa *särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering*. Enligt 1 § i denna lag äger Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden för viss tid eller tills vidare förordna, att vad i lagen är stadgat om meddelande av tillstånd till tillfällig vattenreglering skall äga tillämpning. Förordnande må dock, under tid då riksdagen är samlad, ej meddelas utan dess samtycke. Meddelas förordnande, då riksdagen ej är samlad, kräves för att det fortfarande skall gälla, att det godkännes av nästföljande riksdag. I samband med lagens utfärdande har Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke genom särskild kungörelse meddelat dylikt förordnande att gälla tills vidare.

Syftet med ifrågavarande lagstiftning var att snabbt bereda möjlighet till ökat tillgodogörande av vattenkraft och därigenom till besparingar i förbrukningen av kol och annat bränsle. Lagen innefattar av denna anledning betydande lättnader i förhållande till vattenlagens regler beträffande förutsättningarna och villkoren för sådan vattenreglering, som avses med lagen, liksom rörande förfarandet.

Vid lagens tillkomst förutsattes, att åtgärder, som skulle medföra varaktiga olägenheter eller som skulle vara förenade med större kostnader, icke komme att vidtagas, när genom lagen åsyftades att vinna endast en tillfällig ökning av vattenkraften.¹ Lagen erhöll emellertid en i vissa hänseenden vidare tillämpning än sålunda förutsatts, i det med stöd av lagen företogs även betydande regleringsåtgärder beträffande mycket stora vattenmagasin.

¹ Jfr andra kammarens prot. urtima riksdagen 1939 nr 10 s. 12.

Med hänsyn härtill skedde genom lag den 17 juni 1943 vissa ändringar i lagen för att bättre tillgodose de allmänna och enskilda intressen som kunde bli lidande genom dylika större regleringsföretag. Vidare ha i samband med omarbetning av vattenlagens stadganden om regleringsavgifter motsvarande bestämmelser i 1939 års lag undergått ändring genom lag den 12 maj 1944.

I sin nuvarande lydelse ha bestämmelserna i 1939 års lag i huvudsak följande innebörd.

Enligt 2 § i 1939 års lag må — utan hinder av vad i 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen stadgas — för bättre utnyttjande av vattenkraft tillstånd meddelas till tillfällig reglering av avrinningen ur sjö eller annan vattensamling eller i vattendrag, därest sådan åtgärd prövas ur allmän och enskild synpunkt medföra fördel som väsentligt överväger därmed förenade olägenheter. Tillståndet gives av vattendomstol och skall enligt 3 § i 1939 års lag meddelas för viss tid, högst tre år. Efter framställning därom äger vattendomstolen ändra övriga villkor för tillståndet eller föreskriva nya villkor, när det finnes påkallat. I fråga om tillfällig reglering som berör någon av de största sjöarna eller eljest är av synnerlig omfattning skall emellertid frågan om företagets tillåtlighet underställas Kungl. Maj:ts prövning under samma förutsättningar som eljest gälla enligt 4 kap. 13 § vattenlagen.

Beträffande villkoren för vattenregleringen i övrigt stadgas i 4 § i 1939 års lag att, om vattenregleringen kan antagas medföra avsevärt men för fisket, fiskeavgift skall utgå enligt vad i 2 kap. 10 § vattenlagen sägs. Avgiften skall erläggas från och med det halvår, då tillståndet först tages i anspråk.

Kan vattenregleringen antagas medföra avsevärt men för den bygd som beröres av företaget eller är den båtnad som vinnes av stor betydelse, skall enligt 7 § i 1939 års lag regleringsavgift utgå för företaget med skäligt belopp, minst tvåtusen och högst femtontusen kronor för år, från och med det halvår då tillståndet först tages i anspråk. Avgiften skall enligt nämnda lagrum utgå för tillgodoseende av sådant allmänt ändamål beträffande bygden som avses i 4 kap. 15 § vattenlagen.

För skada och intrång genom vattenregleringen skall ersättning utgå enligt 9 kap. vattenlagen. För icke tillgodogjord vattenkraft, som på grund av 1939 års lag tillfälligt tages i anspråk, behöver dock i regel ersättning ej lämnas.

I 8 § stadgas att vattendomstolen, där det kräves för undvikande av dröjsmål med vattenregleringen, äger att vid meddelande av tillstånd därtill uppskjuta prövningen av uppkomna ersättningsfrågor till senare tidpunkt. Jämväl fastställandet av fiskeavgift och regleringsavgift må uppskjutas till lämplig tidpunkt. Kan det antagas, att någon sakägare kommer att lida skada eller intrång, som medför svårighet för honom att vinna sin utkomst eller fullgöra honom åvilande förpliktelser, skall dock ersättning till honom helt eller delvis fastställas på förhand. Beloppet kan således bestämmas preliminärt. Härjämte har föreskrivits, att vattendomstolen även eljest i avbidan på närmare utredning må utdöma belopp, som med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt, i avräkning på det skadestånd som slutligen bestämmes. I övrigt skall vattenrättsdomaren tillse, att ersättning bestämmes

så snart ske kan. Ersättning, som bestämmes i penningar, må fastställas att utgå för år eller del av år, så länge regleringen varar, med rätt för vattendomstolen att höja eller sänka ersättningen, om skäl därtill äro. Vattendomstolens beslut i ersättningsfråga skall omedelbart gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft, därest sökande begagnat sig av tillståndet till vattenreglering. Vattendomstolen eller överinstans må dock förordna, att verkställighet tills vidare ej skall äga rum. Vad som i enlighet med vattendomstolens beslut nedsatts hos länsstyrelsen eller guldits i annan ordning må ej återkrävas.

Anspråk på ersättning för skada eller intrång, som icke av vattendomstolen förutsetts, skall för att kunna upptagas till prövning anmälas hos vattenrättsdomaren eller av denne utsett särskilt biträde inom fem år från det tiden för tillståndet gått till ända. Efterföljes tillfällig reglering av definitiv reglering, må anspråk med anledning av den förra regleringen framställas inom den tid som bestämmes enligt 2 kap. 24 § vattenlagen.

I övrigt stadgas bl. a. i 13 § första stycket i 1939 års lag, att befogenhet att meddela interimistiska beslut, som i 11 kap. 46 § vattenlagen tillerkänts vattenrättsdomaren för där angivna fall, skall tillkomma honom jämväl i fråga om tillfällig vattenreglering.

Enligt lag den 12 april 1946 har till slutstadgandet till 1939 års lag fogats ett tillägg, avsett att reglera vissa övergångsförhållanden i samband med att förordnandet om lagens tillämpning upphör att gälla. Innebörden härav beröres närmare i det följande.

Tidigare behandling av frågan om den fortsatta tillämpningen av 1939 års lag.

Frågan om den fortsatta tillämpningen av 1939 års lag aktualiserades av *vattenfallsstyrelsen* i skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 augusti 1945. I denna skrivelse hemställde styrelsen om ändringar i vattenlagen för att vinna snabbara prövning av frågor om tillämnade utbyggnads- eller regleringsföretags tillåtlighet. Styrelsen framhöll därvid önskvärdheten av att vattendomstolen vid ett tidigt skede av domstolsbehandlingen kunde få vid större anläggningar meddela preliminära byggnadslov med utdömande i förskott av ersättning för de skador, som de i samband därmed medgivna byggnadsarbetena beräknades medföra. I fråga om 1939 års lag yttrade styrelsen, att kraftförsörjningen under åtskilliga år framåt komme att arbeta under trycket av de svårigheter, som skapats genom kriget och den fortsatta bränslebristen. Alla skäl syntes tala för att den tillfälliga lagen inarbetades i vattenlagen och därmed bleve en för framtiden gällande beståndsdel av denna.

Sedan ett antal myndigheter och sammanslutningar avgivit utlåtande över vattenfallsstyrelsens framställning, anmälde jag densamma i statsrådet den 23 november 1945. Jag framhöll därvid, att det syntes böra övervägas, huruvida icke 1939 års lag borde upphävas och en återgång sålunda ske till förkrigsförhållandena på detta område. Det syntes emellertid föreligga skäl för en översyn av vattenlagens bestämmelser för att utröna, om icke medgivan-

de till utbyggnads- eller vattenregleringsföretag skulle kunna meddelas efter ett snabbare förfarande utan att motstående intressen trädde för nära. Härvid borde särskild uppmärksamhet ägnas möjligheten att tillämpa deldom i ansökningsmål. Vid utredningen borde jämväl prövas, huruvida en inarbetning i viss utsträckning av 1939 års lag i vattenlagen kunde befinnas ändamålsenlig. Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades härefter särskilda sakkunniga, numera justitierådet A. G. Walin, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare K. J. B. Andersson, advokaten N. C. W. Berggren, ledamoten av riksdagens andra kammare N. O. Jönsson, direktören C. F. Kleman, numera häradshövdingen K. O. Riben, numera generaldirektören J. Å. Rusck och ledamoten av riksdagens andra kammare G. T. Skoglund, för att biträda med utredning av nu angivna frågor. Det skulle enligt statsrådsprotokollet ankomma på de sakkunniga att i första hand till behandling upptaga frågan om upphävande av 1939 års lag jämte därav föranledda spörsmål samt att utan dröjsmål framlägga särskilt förslag härom.

Till fullgörande av den uppgift, som sålunda i första hand ålagts dem, avgåvo de sakkunniga med skrivelse den 15 januari 1946 en promemoria med utkast till lag om *tillägg till slutstadgandet till 1939 års lag*. Beträffande frågan om fortsatt giltighet för det enligt 1 § i 1939 års lag meddelade förordnandet om lagens tillämpning uttalade de sakkunniga, efter en översikt av det rådande läget på kraftförsörjningsområdet, att det ännu icke vore möjligt att ange någon bestämd tidpunkt, då förordnandet borde upphöra att gälla. För att mildra övergången, när förordnandet om tillämpning av 1939 års lag upphävdes, och samtidigt möjliggöra att förordnandet upphävdes något tidigare än eljest skulle kunna ske föreslogo de sakkunniga emellertid vissa övergångsbestämmelser.

I förslaget behandlades först den verkan som, efter det förordnande enligt 1 § upphört att gälla, skulle tillkomma ett tidigare meddelat tillstånd till tillfällig vattenreglering, för vilket tiden vid nämnda tidpunkt ännu icke gått till ända. I detta hänseende föreslogs en bestämmelse, att lagen skulle gälla oaktat beslutet icke dessförinnan vunnit laga kraft. Vidare föreslogo de sakkunniga en särskild bestämmelse för det fall, att den som erhållit regleringstillstånd enligt 1939 års lag tillika begärde tillstånd till permanent reglering enligt vattenlagen. Syftet med denna bestämmelse var att möjliggöra sådan förlängning av förstnämnda tillstånd som erfordrades för att den tillfälliga regleringen utan avbrott skulle kunna avlösas av den permanenta. Enligt förslaget skulle i dylikt fall tillstånd kunna lämnas till fortsatt reglering enligt 1939 års lag, dock ej för längre tid än till dess tre år förflutit från det förordnandet om lagens tillämpning upphörde att gälla. Till sist upptog förslaget en bestämmelse, som gav vattendomstolen möjlighet att jämväl i vissa andra fall, när ansökan enligt 1939 års lag inkommit innan förordnandet om lagens tillämpning upphörde att gälla, meddela tillstånd efter denna tidpunkt i enlighet med vad i lagen sägs. Såsom förutsättning härför, utöver vad 1939 års lag innehåller, upptogs, att meddelande av tillstånd till tillfällig reglering skulle vara av avsevärd betydelse för kraftförsörjningen.

Vid remissbehandlingen av de sakkunnigas förslag framkommo vissa erinringar mot detsamma. Bl. a. hemställde Sveriges industriförbund och svenska vattenkraftföreningen om sådan ändring i förslaget, att möjligheten att förlänga meddelade regleringstillstånd i fall då ansökan om permanent reglering ingivits komme att stå öppen utan tidsbegränsning.

På grundval av de sakkunnigas förslag framlades vid 1946 års riksdag en proposition (nr 154) med förslag till lag om tillägg till slutstadgandet i 1939 års lag. Beträffande den möjliga tidpunkten för upphävande av 1939 års lag yttrade jag i propositionen följande.

Såsom redogörelsen visar har 1939 års lag varit till utomordentlig nytta för landets kraftförsörjning under krisåren. Den verkställda utredningen och yttranden över promemorian giva också vid handen, att det icke ännu är möjligt att sätta lagen ur tillämpning. Det är emellertid uppenbart, att detta bör ske så snart förhållandena det medgiva. Lagen är otvivelaktigt förknippad med vissa olägenheter ur rättssäkerhetsynpunkt, även om dessa efter 1943 års ändringar reducerats i hög grad. Och för vattendomstolarna medför lagen ett extra arbete som med hänsyn till deras arbetsbalans i övrigt är menligt. Frågan om att sätta lagen ur tillämpning torde dock kunna upptagas till närmare övervägande tidigast under förra hälften av år 1947. Man lär där för få räkna med att det av Kungl. Maj:t med riksdagens medverkan givna förordnandet om lagens tillämpning måste få gälla åtminstone till den 1 juli 1947.

Det av de sakkunniga framlagda förslaget till särskilda övergångsbestämmelser ansåg jag i huvudsak välgrundat. Med anledning av det förut nämnda, av Sveriges industriförbund och svenska vattenkraftföreningen framförda ändringsförslaget anförde jag vidare:

Vad nämnda sammanslutningar anfört har — — — icke övertygat mig om lämpligheten av att frångå de sakkunnigas förslag. Det är angeläget, att de tillfälliga regleringarna avvecklas och ersättningsfrågorna slutgiltigt regleras inom rimlig tid, och sådan tidsbegränsning som de sakkunniga föreslagit är otvivelaktigt ägnad att i sin mån framtvinga en allvarlig strävan från sökandens sida att avsluta den utredning som erfordras för att erhålla tillstånd till permanent reglering enligt vattenlagen. Självfallet böra också vattendomstolarna vara försedda med arbetskrafter så att de kunna avdöma målen. En betydande förstärkning har på senare tid ägt rum.

Det i propositionen upptagna lagförslaget blev av riksdagen antaget, och lag i ämnet utfärdades den 12 april 1946 (nr 149).

Det ifrågavarande tillägget till slutstadgandet i 1939 års lag är av följande lydelse.

Där beslut, som innefattar tillstånd till tillfällig vattenreglering enligt denna lag, meddelats innan förordnande som i 1 § sägs upphör att gälla, skall, ändå att beslutet icke dessförinnan vunnit laga kraft, vad i lagen stadgas alltjämt äga tillämpning med avseende å regleringen. Har, innan tiden för meddelat tillstånd gått till ända, ansökan inkommit om tillstånd till reglering enligt 3 kap. vattenlagen, äge vattendomstolen, på ansökan som inkommit inom samma tid, meddela tillstånd till fortsatt tillfällig reglering, dock ej för längre tid än till dess tre år förflutit från det förordnandet upphörde att gälla.

Har i annat fall ansökan om tillstånd enligt denna lag inkommit till vattendomstolen innan förordnande som i 1 § sägs upphör att gälla, äge vattendomstolen jämväl därefter meddela tillstånd i enlighet med vad i lagen stadgas, om det finnes vara av avsevärd betydelse för kraftförsörjningen, och skola lagens bestämmelser alltjämt äga tillämpning å reglering, vartill tillstånd sålunda gives.

Vid 1947 års riksdag väcktes av herr *Pettersson* i *Ersbacken m. fl.* en motion (II: 21), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att 1939 års lag angående tillfällig vattenreglering skulle upphävas från och med den 1 juli 1947.

I sitt över motionen avgivna utlåtande (nr 29) underströk andra lagutskottet vikten av att lagen snarast sattes ur kraft. Utskottet förklarade sig vara medvetet om att, med hänsyn till den stigande efterfrågan på elektrisk kraft och bränsleläget över huvud, åtgärder som verkade hindrande eller försvårande för kraftförsörjningen alltjämt måste undvikas. På grund av de övergångsstadganden som införts i 1939 års lag vid 1946 års riksdag och med hänsyn till de förslag till ändringar i vattenlagen som väntades från den år 1945 tillsatta utredningen kunde emellertid med viss sannolikhet antagas, att ett upphävande av förordnandet om lagens tillämpning knappast komme att få några för kraftproduktionen menliga följder av betydelse.

På hemställan av utskottet beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till övervägande upptaga frågan, huruvida det jämlikt 1 § i 1939 års lag meddelade förordnandet om lagens tillämplighet kunde upphävas.

Förslag om ändrade bestämmelser rörande deldom m. m.

De år 1945 tillsatta sakkunniga ha den 12 september 1947 avgivit en promemoria innefattande bl. a. förslag rörande utsträckt möjlighet att meddela deldom i vattenmål och vissa därmed sammanhängande spörsmål. Enligt detta förslag skulle — huvudsakligen på grundval av en praxis som redan utbildat sig vid vattendomstolarna — i 11 kap. 66 § vattenlagen upptagas bestämmelser dels om meddelande av särskilt byggnadslov beträffande företag vartill tillstånd begärts hos vattendomstolen, dels om uppskov med sådana frågor om ersättning m. m. som icke med erforderlig säkerhet kunna bedömas på förhand och dels om deldom angående rättegångskostnad. I samband härmed ha föreslagits vissa ändringar beträffande befogenhet för vattenrättsdomare att förordna om provisoriska åtgärder samt beträffande verkställighet av dom i vattenmål.

De sakkunniga ha i promemorian uttalat att, därest i vattenlagen infördes bestämmelser om deldom m. m. i enlighet med vad de sakkunniga föreslagit, 1939 års lag torde böra upphävas; dock ha de sakkunniga förklarat sig förutsätta, att frågan, huruvida detta borde ske samtidigt med att ändringarna i vattenlagen trädde i kraft, framdeles bleve föremål för närmare övervägande med hänsyn till den aktuella situationen på kraftförsörjningsens område. I det av de sakkunniga upprättade lagförslaget har under denna

föresättning bland övergångsbestämmelserna upptagits ett stadgande, enligt vilket 1939 års lag upphäves, utan att någon reservation gjorts beträffande tidpunkten. Visst förbehåll har dock gjorts för att möjliggöra tillämpning av de vid 1946 års riksdag antagna tilläggsbestämmelserna till lagens slutstadgande. De sakkunniga ha framhållit att, om det skulle befinnas nödvändigt att tills vidare bibehålla 1939 års lag även efter det ändringarna i vattenlagen trätt i kraft, vissa jämkningar i förstnämnda lag måhända borde vidtagas för att anpassa den efter vattenlagen i dess ändrade lydelse.

Det av de sakkunniga framlagda förslaget har efter remissbehandling varit föremål för övervägande inom justitiedepartementet och ligger till grund för ett förslag till lag om ändring i vattenlagen, som avses skola efter lagrådets hörande föreläggas 1952 års riksdag.

Promemoria med förslag om upphävande av 1939 års lag.

I samband med behandlingen inom justitiedepartementet av de sakkunnigas förslag angående deldom i vattenmål m. m. har i en den 10 november 1950 dagtecknad promemoria upptagits frågan om den fortsatta tillämpningen av 1939 års lag. Efter en redogörelse för gällande rätt m. m. innehåller promemorian en översikt av pågående tillfälliga regleringar inom de olika vattendomstolarnas domsområden, sammanställd på grundval av uppgifter från vattenrättsdomarna och avseende läget i april 1950. Av översikten framgår att de tillfälliga regleringar som vid denna tidpunkt pågingo inom Österbygdens, Söderbygdens och Västerbygdens vattendomstolars domsområden voro av relativt begränsad omfattning och att de i allmänhet kunde beräknas bli ersatta med tillstånd enligt vattenlagen inom de närmaste åren. Däremot förekommo inom Norrbygdens och Mellanbygdens vattendomstolars domsområden ett betydande antal tillfälliga regleringar av stor omfattning. Vad beträffar Mellanbygdens vattendomstol handlades dock de flesta av dessa tillfälliga regleringsmål enligt särskilt förordnande av befattningshavare vid Norrbygdens vattendomstol. Av översikten framgick, att beträffande flertalet av de vid Norrbygdens vattendomstol anhängiga tillfälliga regleringsmålen — de sålunda vid Mellanbygdens vattendomstol formellt anhängiga målen inbegripna — tidpunkten för meddelande av dom enligt vattenlagen vore oviss.

Enligt uppgift i promemorian omfattade de i hela landet pågående tillfälliga långtidsregleringarna hösten 1950 en sammanlagd magasinvolym av omkring 4 100 miljoner kubikmeter, vartill kommo de enligt 1939 års lag medgivna korttidsregleringarna, vilka icke medförde möjlighet till uttagande av större vattenmängd utan innebure omvandling av lågvärdig energi till högvärdig.

I promemorian återgavs vidare en av centrala driftledningens riksdriftbyrå den 5 maj 1950 upprättad prognos beträffande kraftbalansen i Sverige 1950—1955. Enligt denna prognos beräknades att balans mellan vattenkraftproduktion och belastning skulle inträffa våren 1951 och att den önskvärda marginalen mellan vattenkrafttillgång och belastning skulle uppkomma år

1953. Med en belastningsökning, som vore något större än den var på denna prognos grundats, skulle med föreliggande utbyggnadsprogram balans uppnås omkring 1952, medan tillfredsställande marginal för att klara belastningen även under torrår ej skulle uppnås under första hälften av 1950-talet.

I promemorian framhöllos följande allmänna synpunkter på frågan om den fortsatta tillämpningen av 1939 års lag:

1939 års lag har tillkommit för att möta en akut krissituation. Den innebär — även efter 1943 års lagändringar — ett intrång i den enskildes rättsfär, som näppeligen kan försvaras under normala förhållanden. När utbyggnaden av vattenkraften, till följd av de senaste årens forcering, nu fortskridit så långt, att balans mellan tillgång och efterfrågan snart kan skönjas, synes det berättigat att allvarligt överväga en avveckling av lagen. Det är visserligen sannolikt att utbyggnaden även i fortsättningen kommer att bedrivas i forcerad takt med därav följande behov att utan större tidsutdräkt kunna genomföra nya vattenregleringar. Förutsättningar komma emellertid att finnas att på ett effektivare sätt än hittills tillgodose kraven på en snabb behandling av tillståndsprövningen. Av särskild betydelse är härvidlag den förstärkning av vattendomstolsorganisationen som på senare år beslutats. Vidare kommer — — — att i vattenlagen uttryckligen lagfästas möjligheten för vattendomstolen att medgiva byggnadslov och uppskov med svårbedömda frågor.

I promemorian uttalades vidare att från kraftintressets målsmän numera ej torde kunna riktas några mera allvarliga invändningar mot att 1939 års lag upphörde att gälla, såvitt anginge sådana regleringsföretag som vore avsedda att i framtiden igångsättas. Däremot hade det framhållits såsom mycket betydelsefullt att de regleringar, som påginge med stöd av 1939 års lag, vid ett upphävande av lagen ej behövde avbrytas utan kunde successivt ersättas med regleringstillstånd enligt vattenlagen. I kalkylerna rörande den framtida kraftförsörjningen hade räknats med att dessa regleringar i huvudsak skulle bli bestående. Ett längre eller kortare avbrott i utövandet av regleringarna vore dessutom ur nationalekonomisk synpunkt betänkligt med hänsyn till de stora kapitalbelopp som med tanke på för framtiden bestående förhållanden nedlagts på byggnadsarbeten och åtgärder till förebyggande av skada.

Efter erinran om det år 1946 till slutstadgandet i 1939 års lag fogade tillägget anfördes härefter i promemorian:

Avfattningen av de ifrågavarande tilläggsbestämmelserna synes giva vid handen, att man närmast tänkt sig den ordningen för lagens avveckling att till en början förordnandet om tillämpningen av lagen skulle återkallas och att först vid en senare tidpunkt själva lagen skulle upphävas. I sitt år 1947 avgivna förslag ha de sakkunniga emellertid räknat med att 1939 års lag skulle upphävas med det förbehållet att lagen alltjämt skulle äga tillämpning i den omfattning som framginge av slutstadgandet. Skäl kunna visserligen anses tala för att man tills vidare bibehåller själva lagen såsom en beredskapsåtgärd och att alltså Kungl. Maj:t under ytterligare ett antal år framåt får befogenhet att i avvaktan på riksdagens sammanträdande förordna om tillämpning av lagen. Strävandena böra dock inriktas på att sna-

rast få lagen helt ur världen. Om en ny kris av för folkförsörjningen allvarlig natur skulle inträda, torde det vara möjligt att utan större tidsutdräkt åter genomföra en tillfällig lagstiftning likartad med 1939 års lag.

Det förutsättes därför att 1939 års lag, samtidigt med genomförandet av de nya deldomsbestämmelserna, upphäves med förbehåll om fortsatt tillämpning i viss omfattning av lagen. Närmast till hands ligger väl att avfatta detta förbehåll i överensstämmelse med slutstadgandet till lagen. Det måste emellertid övervägas huruvida det rådrum, som medgives enligt slutstadgandet, med hänsyn till rådande förhållanden är tillfyllest. Såvitt nu kan överblickas torde proposition på grundval av de sakkunnigas år 1947 avgivna förslag komma att utarbetas för att föreläggas 1952 års riksdag, i samband varmed alltså även ett ställningstagande till den fortsatta giltigheten av 1939 års lag bör ske. Om tidpunkten för ikraftträdandet av de nya bestämmelserna om deldom m. m. fastställs till den 1 januari 1953 och 1939 års lag samtidigt upphäves, kommer fristen att gälla till omkring den 1 januari 1956. Att det skall bli möjligt för vattendomstolarna — det är här närmast fråga om de båda nordliga vattendomstolarna — att inom denna tidrymd taga ställning till frågan om regleringstillstånd enligt vattenlagen beträffande alla mera betydelsefulla nu pågående tillfälliga regleringar, kan måhända ifrågasättas. Trots de vidtagna förstärkningarna av organisationen får man räkna med en viss eftersläpning vid avarbetningen av målen. Vill man ha fullt säker garanti för att några för kraftförsörjningen menliga avbrott i utövandet av regleringarna ej skola uppkomma, torde ej annan utväg stå till buds än att möjligheten att i avbidan på regleringstillstånd enligt vattenlagen förlänga redan meddelade tillfälliga tillstånd förklaras skola stå öppen utan särskild tidsbegränsning. Såsom förut anmärkts framfördes denna tanke redan vid behandlingen av frågan år 1946. Departementschefen avvisade dock förslaget under betonande av att det vore angeläget att de tillfälliga regleringarna avvecklades och ersättningsfrågorna reglerades inom rimlig tid. Det lär också vara nödvändigt, om det skall bli möjligt att inom överskådlig tid få den tillfälliga lagen ur världen, att både domstolarna och parterna ha en viss press på sig. En bestämd tidsgräns torde därför ej kunna undvaras, och till stöd för ett frångående av den frist som stadgades år 1946 måste uppenbarligen föreligga starka skäl. Det kan ej för närvarande med bestämdhet påstås att fristen är otillräcklig. Om vattendomstolarna i fortsättningen få sådana personalresurser som motsvara arbetsbördan — man får förutsätta att denna fråga ägnas allvarlig uppmärksamhet — och sökandeparterna anstränga sig att utan tidsutdräkt inkomma med erforderligt utredningsmaterial, synes det ej för optimistiskt att antaga att de flesta av de för närvarande gällande tillstånden enligt 1939 års lag skola kunna före den 1 januari 1956 utbytas mot tillstånd enligt vattenlagen.

På grund av det anförda föreslogs i promemorian att 1939 års lag skulle upphävas från och med den 1 januari 1953 med det förbehåll att lagen alltjämt skulle gälla i den omfattning som framginge av slutstadgandet. Vid promemorian fanns i enlighet härmed fogat förslag till *lag om upphävande av lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering*.

Yttranden över promemorian.

Över promemorian med därvid fogat lagförslag ha efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen och — efter hörande av vederbörande vat-

tenrättsingenjörer — samtliga vattenrättsdomare ävensom av kammarkollegiet, kommerskollegiet, vattenfallsstyrelsen, fiskeristyrelsen, statens bränslekommission, länsstyrelserna i Kronobergs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, svenska vattenkraftföreningen, Sveriges industriförbund samt riksförbundet landsbygdens folk. Vid kommerskollegiets utlåtande ha fogats yttranden av handelskamrarna i Karlstad, Gävle, Sundsvall och Luleå. Fiskeristyrelsen har överlämnat yttranden från överinspektören och chefen för fiskeristyrelsens tillsynsavdelning, föreståndaren för sötvattenslaboratoriet samt fiskeriintendenterna i nedre norra och övre norra distrikten. Länsstyrelsen i Kronobergs län har bifogat yttrande från Sydsvenska kraftaktiebolaget. Vid det av länsstyrelsen i Värmlands län avgivna utlåtandet ha fogats yttranden från Värmlands elektricitetsförening m. b. p. a. och Uddeholms Aktiebolag. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har överlämnat yttranden från länets hushållningssällskaps fiskerinämnd, föreningsnämnden i Ångermanlands län samt Ångermanälvens och Indals älvs flottningsföreningar.

I flertalet av de avgivna yttrandena förordas förslaget att 1939 års lag i samband med införandet i vattenlagen av nya bestämmelser om deldom m. m. sättes ur tillämpning från och med den 1 januari 1953. Det framhålls att 1939 års lag vore av kristidslags natur och medförde betydande olägenheter i olika avseenden, att kraftförsörjningsläget numera förbättrats och att införandet i vattenlagen av bestämmelser om deldom gäve möjlighet till en snabb behandling av kraftverks- och regleringsmålen.

En avvisande eller i varje fall avvaktande hållning till förslaget intages emellertid av *vattenfallsstyrelsen* och *bränslekommissionen*.

Vattenfallstyrelsen förklarar i sitt yttrande att från styrelsens sida icke funnes något att erinra mot ett upphävande av 1939 års lag från och med den 1 januari 1953 under förutsättning att de provisoriska regleringar, var till tillstånd enligt lagen lämnats, hunne omvandlas till permanenta regleringar, innan härför stadgad tidsfrist gått till ända, eller alltså före den 1 januari 1956. Styrelsen är emellertid tveksam i detta hänseende. Styrelsen anför:

Även med en betydande förstärkning av domstolarnas arbetskraft och med hårt uppdriven arbetstakt från domstolars, sakkunnigas och sökandeparters sida förefaller det vattenfallsstyrelsen osäkert, om slutbehandlingen kommer att före angiven tidpunkt medhinnas ens beträffande flertalet av de stora regleringsmål, varom fråga är. Vattenfallsstyrelsen förutsätter härvid, att vattendomstolarnas arbete jämväl måste inriktas på handläggning av andra, redan anhängiggjorda eller tillkommande mål av annan natur men av brådskande beskaffenhet.

I och med att ett upphävande av 1939 års lag är omedelbart bestämmande för den tidsfrist, som står till buds för avveckling av enligt lagen igångsatta regleringar, måste ett upphävande av lagen alltså ingiva farhågor för att avvecklingen icke skall på ett tillfredsställande sätt medhinnas. Detta är så mycket allvarligare, som landets belastningsökning, vilken — — varit långt större än väntat, gör det synnerligen ovisst, när balans mellan tillgång och efterfrågan på elkraft kan uppstå. Med hänsyn härtill finner vat-

tenfallsstyrelsen det vanskligt att nu lämna sin tillstyrkan till upphävande av 1939 års lag. Det skulle då ligga nära till hands att förorda ett upphävande av lagen vid den tidpunkt promemorian föreslagit men samtidigt begära sådan lagändring, att möjligheten att förlänga redan lämnade regleringstillstånd kommer att stå öppen utan tidsbegränsning. Tidigare från vattenkraftthåll i sådan riktning föreslagen ändring av utformningen av övergångsbestämmelserna till 1939 års lag har dock av vederbörande departementschef bestämt avvisats, och annan utväg synes då icke stå till buds än ett bibehållande av 1939 års lag intill dess det säkrare än nu kan bedömas, att avvecklingen verkligen kommer att medhinnas. I varje fall synes böra anstå med lagens upphävande intill dess vattendomstolarnas personalresurser blivit i behövlig omfattning förstärkta.

Styrelsen har i sitt yttrande åberopat en av centrala driftledningens riksdriftbyrå den 13 mars 1951 upprättad promemoria, i vilken uttalats att kraftbelastningen under år 1950 stigit i en långt snabbare takt än beräknat och överstigit föregående års belastning med omkring 1 600 miljoner kilowattimmar. Skulle belastningsökningen i fortsättningen bli av denna storleksordning, finge man räkna med att nuvarande underutbyggnad komme att föreligga åtminstone fram till senare hälften av 1950-talet, medförande risk för elransonering samt betydande ångkraftkörning och därmed import av bränsle. Även om en så kraftig belastningsökning kanske icke vore sannolik, finge man dock räkna med möjligheten därav.

Bränslekommissionen anför för sin del följande:

Det nuvarande försörjningsläget beträffande tillgången till importerade fossila bränslen inger farhågor att reglering av förbrukningen av åtminstone vissa av dessa bränslen icke kan undvikas i varje fall under bränsleåret 1951/52. Vid sådant förhållande måste alla möjligheter till bränsleimport tillvaratagas och sparsamhet iakttagas vid förbrukningen av importbränslen för kraftproduktion. Härav följer att ett önskemål om så stor vattenkraftproduktion som möjligt redan från denna synpunkt sett föreligger. Härjämte är att märka att enligt det utbyggnadsprogram för vattenkraften i landet, som för närvarande föreligger, balans mellan tillgång och belastning tidigare beräknats inträda under år 1951. Emellertid har under senare delen av 1950 och den hittills förflutna delen av 1951 belastningen stigit i långt snabbare takt än beräknat. Denna belastningsökning härrör från praktiskt taget alla förbrukningsområden, sålunda ej endast industrien utan även samfärdsel och detaljförbrukning. Med hänsyn bl. a. till detta förhållande synes det föga sannolikt att belastningsökningen under de närmaste åren icke skulle bli av ungefärligen samma storleksordning som hittills. Man måste därför räkna med att tidpunkten för inträdandet av balans mellan tillgång och efterfrågan på elektrisk kraft förskjutes flera år framåt. Till dess kan sålunda ångkraftproduktionen i betydande omfattning komma att bli nödvändig och förorsaka ett särskilt behov av importbränsle. Upphävandet av lagen skulle genom de därigenom minskade möjligheterna att utnyttja vattenkraft ytterligare kunna öka förbrukningen för kraftproduktion.

Såväl vattenfallsstyrelsen som bränslekommissionen framhålla att, då avsikten vore att lagen skulle upphävas först den 1 januari 1953, ett definitivt ställningstagande till frågan kunde anstå till år 1952. Även i det av *länsstyrelsen i Kronobergs län* avgivna yttrandet betonas, att det slutliga

avgörandet finge bli beroende på den närmaste tidens utveckling i fråga om bränsle- och kraftförsörjningen i landet.

I vissa yttranden tillstyrkes förslaget om lagens sättande ur kraft ehuru med den reservationen, att tills vidare endast förordnandet om lagens tillämpning borde upphävas, medan själva lagen borde bibehållas såsom en beredskapsåtgärd. Denna ståndpunkt intages av *kammarkollegiet*, *kommerskollegiet*, *svenska vattenkraftföreningen* och *Sveriges industriförbund*. Till stöd för ståndpunkten anföres att läget för närvarande vore så labilt att svårigheter när som helst kunde uppstå, icke minst beträffande försörjningen med fossila bränslen. *Fiskeristyrelsen* tillstyrker visserligen lagens upphävande men understryker att en ny lagstiftning på området under rådande politiska och ekonomiska osäkerhetstider snart nog kunde bli aktuell.

Frågan om möjligheten att inom den föreslagna tidsfristen ersätta pågående tillfälliga regleringar med regleringstillstånd enligt vattenlagen uppmärksammas, förutom av vattenfallsstyrelsen, i ett flertal av de avgivna yttrandena. *Vattenöverdomstolen* framhåller att den tidrymd, som enligt förslaget skulle stå till buds härför, kunde antagas bli tillräcklig endast om för vattendomstolarna i fortsättningen kunde påräknas juridisk och teknisk personal i den omfattning som motsvarade arbetsbördan. Även *vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* betonar betydelsen av att vattendomstolarna få tillräckliga personalresurser. Det vore icke tillrådligt att i nuvarande läge försöka förmå vattendomstolen att — av hänsyn huvudsakligen till något slags estetiskt skäl — meddela tillstånd enligt vattenlagen mer eller mindre oberoende av om målen vore i sådant skick att sökandena efter normal bedömning kunde anses ha gjort sig förtjänta av att få sådana tillstånd eller oberoende av i vad mån i och för sig viktigare arbetsuppgifter härigenom skulle komma att eftersättas. När en bygd fått tåla olägenheter av tillfälliga regleringar, borde den — när de tillfälliga regleringarna skulle avlösas av bestående — åtminstone ha den säkerheten, att den slutliga prövningen skedde med en besinning och omsorg som fullt ut neutraliserade bristerna i tillvägagångssättet. Jäkt och tidsnöd borde icke få äventyra prövningen. *Kammarkollegiet*, *kommerskollegiet*, *svenska vattenkraftföreningen* och *Sveriges industriförbund* anse likaledes den föreslagna tidsfristen otillräcklig.

Vattenrättsdomaren i Mellanbygdens vattendomstol ifrågasätter huruvida anledning finnes att bibehålla sista stycket i slutstadgandet till 1939 års lag. Han framhåller att ett belastande av vattendomstolarna med nya ansökningar enligt nämnda stycke icke syntes vara att tillråda. Sådana ansökningar skulle visserligen bifallas endast om de funnes vara av avsevärd betydelse för kraftförsörjningen. Men även om sistnämnda förutsättning prövades icke föreligga, måste inkomna ansökningar behandlas, och en sådan behandling kunde komma att innefatta åtskilliga svårbedömda moment och bli av tidsödande och vidlyftig beskaffenhet.

Även *länsstyrelsen i Jämtlands län* föreslår att sista stycket i slutstadgandet slopas. Länsstyrelsen föreslår vidare, att minimi- och maximibeloppen

för regleringsavgift enligt 7 § i 1939 års lag höjas, förslagsvis till 4 000 resp. 30 000 kronor. Till stöd härför anför länsstyrelsen, att penningvärdet undergått sådan försämring, att minimi- och maximibeloppen numera måste anses vara alltför låga. Länsstyrelsen påpekar, att det förekommit att regleringsavgift fastställts till det högsta medgivna beloppet.

Departementschefen.

1939 års lag angående tillfällig vattenreglering tillkom för att det skulle bli möjligt att snabbt tillgodose det ökade behov av elektrisk kraft som uppkom efter krigsutbrottet, särskilt genom minskningen av importen av kol och annat bränsle. I jämförelse med det i vattenlagen stadgade förfarandet för tillståndsprovningen innebär 1939 års lag mycket betydande lättnader. För att tillfällig vattenreglering skall få medgivas fordras endast, att åtgärden prövas ur allmän och enskild synpunkt medföra fördel som väsentligt överväger därmed förenade olägenheter. Provningen av uppkomna ersättningsfrågor kan i stor utsträckning uppskjutas till senare tidpunkt. Vidare har vattenrättsdomaren genom lagen fått en vidsträckt befogenhet att medge provisoriska åtgärder.

I likhet med ett flertal andra av de lagar av kristidslags natur som tillkommo under kriget skola bestämmelserna i 1939 års lag äga tillämpning först sedan Kungl. Maj:t förordnat därom. Sådant förordnande — vartill samtycke även skall inhämtas av riksdagen — får meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Samtidigt med lagens utfärdande meddelade Kungl. Maj:t efter inhämtande av riksdagens samtycke förordnande om lagens tillämpning. Detta förordnande har sedermera utan avbrott varit gällande.

Under trycket av den kraftiga forcering av vattenfallens utbyggnad som blev nödvändig under kriget erhöll 1939 års lag en i viss mån vidsträcktare tillämpning än som förutsattes vid dess antagande, i det att med stöd av lagen verkställdes mycket omfattande regleringar, vilka avsågos skola bibehållas i avbidan på provning enligt de ordinära bestämmelserna i vattenlagen. 1939 års lag kom sålunda att användas ej blott för åtgärder av rent tillfällig natur utan även i ändamål att på ett tidigare stadium än som var möjligt vid provning enbart efter vattenlagens bestämmelser tillskapa bestående stora regleringsmagasin. De ändringar i 1939 års lag som vidtogos år 1943 hade bl. a. till syfte att anpassa lagens bestämmelser efter denna ändrade tillämpning. Ändringarna avsågo att skapa bättre möjligheter för det allmännas organ att göra sig hörda i mål rörande tillfällig vattenreglering, att möjliggöra utdömmande av fiske- och regleringsavgifter samt att påskynda utdömandet av ersättning till enskilda skadelidande.

Vid krigets slut stod det klart att det ej var möjligt att omedelbart avveckla 1939 års lag. Jag fann det nödvändigt att till särskild utredning upptaga spörsmålet, hur avvecklingen skulle ske samt om och i vad mån det var påkallat att göra lagen bestående för framtiden genom inarbetning av densamma i vattenlagen. Särskilda sakkunniga för ändamålet tillkallades i no-

vember 1945. Såsom en första åtgärd för att förbereda avvecklingen genomfördes år 1946, på grundval av ett av de sakkunniga framlagt förslag, en lagändring innebärande att till slutstadgandet i 1939 års lag fogades ett tillägg med huvudsakligt syfte att förhindra ett tvärt avbrytande av pågående tillfälliga regleringar vid upphävandet av förordnandet om lagens tillämpning. Tillägget innehåller till en början den bestämmelsen att, därest tillstånd till tillfällig vattenreglering meddelats innan förordnandet om lagens tillämpning upphör att gälla, vad i lagen stadgas alltjämt skall äga tillämpning med avseende å regleringen. Denna grundsats gäller även för den händelse tillståndsbeslutet ej vunnit laga kraft vid förordnandets upphävande. Därjämte kan en förlängning av redan meddelat tillstånd ske under förutsättning att ansökan om ständig reglering inkommer innan tillståndet utgår, dock att förlängning ej får ske för längre tid än till dess tre år förflutit från det förordnandet upphörde att gälla. Slutligen stadgas i ett sista stycke att vattendomstolen, där i annat fall ansökan om tillfällig reglering inkommit före tidpunkten för förordnandets upphävande, jämväl därefter äger meddela tillstånd enligt lagen, om det finnes vara av avsevärd betydelse för kraftförsörjningen.

Efter genomförandet av denna lagändring har frågan om den fortsatta tillämpningen av 1939 års lag vid flera tillfällen varit föremål för prövning. Bl. a. har riksdagen år 1947 gjort en framställning i ämnet. Kraftförsörjningsläget har emellertid varit sådant, att tidpunkten för lagens avveckling successivt måst uppskjutas. Enligt min mening är det dock nödvändigt att nu allvarligt överväga huruvida icke möjlighet finnes att bringa denna kristidslag ur världen. Det kan icke gärna anses försvarligt att alltjämt bibehålla en provisorisk lagstiftning för ett forcerat genomförande av omfattande vattenregleringsföretag, som avses skola bli bestående för framtiden och som innebära långtgående ingrepp i enskild rätt och allmänna intressen. Förutsättningarna för en avveckling av lagen äro också nu gynnsammare än tidigare. Kraftförsörjningsläget är visserligen — trots den starka forceringen av utbyggnadsverksamheten — alltjämt ansträngt och synes under den senaste tiden ha visat tendenser till skärpning genom en väsentlig stegring av kraftbehovet. Vattendomstolarnas arbetskapacitet har emellertid ökats genom vissa förstärkningar av organisationen. Det är vidare, såsom förut anmärkts, min avsikt att för 1952 års riksdag framlägga förslag till ändringar i vattenlagen, med syfte att möjliggöra ett snabbare genomförande av vattenkraft- och vattenregleringsföretag, i huvudsaklig överensstämmelse med ett av de sakkunniga år 1947 framlagt förslag till ändrade bestämmelser om deldom m. m. I likhet med de sakkunniga har jag funnit att vissa betydelsefulla element i 1939 års lag — den summariska tillåtlighetsprövningen, systemet med generellt uppskjutande av prövningen av ersättningsfrågor samt den vidsträckta befogenheten för vattenrättsdomaren att medgiva provisoriska åtgärder — innebära så stora risker ur rättssäkerhetssynpunkt, att de icke höra inflyta i en permanent lagstiftning. Avsikten är emellertid att i vattenlagen — med nära anknytning till

det system med uppdelning av prövningen av större ansökningsmål genom särskilda deldomar som i stor utsträckning redan tillämpas vid vattendomstolarna — skola upptagas bestämmelser som medgiva dels att särskilt beslut må av vattendomstolen meddelas i själva byggnadsfrågan beträffande ett ifrågasatt företag och dels att i samband med tillstånd till utförande av ett företag uppskov må meddelas beträffande sådana frågor om ersättning m. m. som icke med erforderlig säkerhet kunna bedömas på förhand. Därest det ifrågavarande förslaget vinner riksdagens bifall, får man garanti för att tillstånd till erforderliga byggnadsarbeten kan meddelas på ett relativt tidigt stadium av behandlingen av ett brådskande ansökningsmål och att företagens genomförande ej behöver uppehållas för ett slutgiltigt lösande av alla uppkommande frågor rörande ersättning o. dyl.

Jag vill nämna att en avveckling av 1939 års lag blivit förberedd på så sätt, att vattendomstolarna under senare år övergått till en mera restriktiv tillämpning av lagen och beträffande nya vattenregleringsföretag sökt redan från början inrikta prövningen på en tillämpning av vattenlagens bestämmelser.

Vid remissbehandlingen av den förut omförmälda, inom justitiedepartementet i november 1950 upprättade promemorian har också uttalats en tämligen enhällig anslutning till det däri framlagda förslaget att 1939 års lag i samband med införandet i vattenlagen av nya bestämmelser om deldom m. m. sättes ur tillämpning från och med den 1 januari 1953. På två punkter ha emellertid allvarliga betänkligheter framförts.

För det första har från några håll rests motstånd mot att icke blott förordnandet om lagens tillämpning skulle avvecklas utan också lagen själv skulle upphävas. Även enligt min mening är det nödvändigt att här gå försiktigt fram. En allvarlig kris kan lätt bli följd, om en exceptionell torrperiod i likhet med vad som skedde vintern 1947/48 åter skulle inträda. Vidare måste man räkna med att de labila utrikespolitiska förhållandena kunna medföra nya hastigt inträdande svårigheter för bränsleimporten. Med hänsyn till dessa omständigheter finner jag det nödvändigt att såsom en beredskapsåtgärd alltjämt bibehålla 1939 års lag. Ur den anförda synpunkten möter emellertid ej hinder mot att Kungl. Maj:t återkallar förordnandet om lagens tillämpning. Det går då att snabbt åter sätta lagen i funktion för att vid en eventuellt inträdande akut skärpning av läget möjliggöra provisoriska åtgärder, t. ex. i form av ett hårdare utnyttjande av redan befintliga regleringsmagasin.

Den andra punkten där betänkligheter framförts avser möjligheterna att bibehålla de regleringar som redan genomförts med stöd av 1939 års lag. Då frågan om den fortsatta tillämpningen av lagen behandlades vid 1946 års riksdag, förutsattes att det skulle vara möjligt att under en treårsperiod efter upphävandet av förordnandet om lagens tillämpning ersätta flertalet pågående tillfälliga regleringar med tillstånd enligt vattenlagen. Ett av Sveriges industriförbund och svenska vattenkraftföreningen framfört förslag, att möjligheten att förlänga meddelade regleringstillstånd i sådana fall, där

ansökan om permanent reglering ingivits, skulle stå öppen utan tidsbegränsning, avvisades med hänsyn till angelägenheten av att de tillfälliga regleringarna avvecklades och ersättningsfrågorna slutgiltigt reglerades inom rimlig tid. Det har emellertid visat sig, att flera av de stora regleringar i Norrland som igångsatts med stöd av 1939 års lag äro av synnerligen komplicerad natur och att domstolsbehandlingen av desamma kräver en avsevärd tid. I rådande läge bör man knappast taga risken att en eller annan av dessa stora regleringar måste avbrytas. Dock synes det ej försvarligt att släppa all tidsbegränsning. Utan en så långtgående eftergift bör det kunna göras en sådan ändring i övergångsbestämmelserna, att en smidigare anpassning efter kraftförsörjningsläget möjliggöres. Som huvudregel bör sålunda gälla, att när ansökan om tillstånd till reglering enligt vattenlagen inkommit, tillstånd till fortsatt tillfällig reglering skall få meddelas att gälla i avbidan på prövning av frågan om reglering enligt vattenlagen, dock högst den i 1939 års lag stadgade tiden tre år. Förlängt tillstånd, för en tid av högst tre år i sänder, bör emellertid få meddelas, om målet angående reglering enligt vattenlagen är av vidlyftig beskaffenhet och den tillfälliga regleringen är av avsevärd betydelse för kraftförsörjningen.

Om det förut berörda förslaget till ändringar i vattenlagen samt den nu förordade ändringen i slutstadgandet till 1939 års lag vinna riksdagens bifall, är det min avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att förordnandet om tillämpning av 1939 års lag upphäves samtidigt med ikraftträdandet av dessa lagändringar. Självfallet förutsätter jag då, att det aktuella kraftförsörjningsläget icke lägger hinder i vägen för en dylik åtgärd.

I några remissyttranden har föreslagits upphävande av sista stycket i slutstadgandet, som medger att under vissa förhållanden tillstånd till ny tillfällig reglering må meddelas efter upphävande av förordnandet om lagens tillämpning. Med hänsyn till det ansträngda kraftförsörjningsläget har jag dock ej funnit skäl att tillmötesgå detta förslag.

Med den förordade ändringen av övergångsförhållandena får man räkna med att bestämmelserna i 1939 års lag i fråga om redan genomförda regleringar komma att bli aktuella under avsevärd tid framåt, även om förordnandet om lagens tillämpning nu upphäves. Under sådana förhållanden anser jag mig böra upptaga den av länsstyrelsen i Jämtlands län väckta frågan om höjning av minimi- och maximibeloppen för regleringsavgift enligt 7 § i 1939 års lag. I denna paragrafs ursprungliga lydelse stadgades att vad i 4 kap. vattenlagen vore föreskrivet om särskilda villkor beträffande större vattenkraftanläggningar och vattenregleringar icke skulle äga tillämpning i fråga om tillfällig vattenreglering. I samband med 1943 års ändringar i 1939 års lag infördes emellertid stadgande om att beträffande vattenreglering, som kunde antagas medföra avsevärt men för bygden eller genom vilken vunnes båtnad av stor betydelse, regleringsavgift skulle utgå för företaget med skäligt belopp, minst tvåtusen och högst femtontusen kronor. Bestämmelsen jämkades något, dock ej i fråga om minimi- och maximibeloppen, i sammanhang med de ändringar i vattenlagens föreskrifter rörande

regleringsavgifter som genomfördes år 1944. Såsom nyssnämnda länsstyrelse påpekat förekomma tillfälliga regleringar av så betydande omfattning, att den stadgade latituden ansetts böra utnyttjas ända intill maximigränsen. Med hänsyn till den senaste tidens utveckling i fråga om penningvärdet synes det befogat att det högsta beloppet för regleringsavgift vid tillfällig reglering bestämmes till tjugutusen kronor. Minimigränsen torde böra bibehållas.

Därest 1939 års lag, såsom jag förordat, kommer att tills vidare bibehållas såsom en beredskapslag, kan det ifrågasättas, huruvida icke lagen är i behov av översyn även på vissa andra punkter. Denna fråga torde dock ej behöva upptagas i detta sammanhang.

De i det föregående föreslagna ändringarna i 1939 års lag torde böra träda i kraft samtidigt med de nya deldomsbestämmelserna i vattenlagen eller den 1 januari 1953.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändring i lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.*

Föredraganden hemställer, att lagrådets yttrande över förslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar,¹ måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Olle Hellberg.

¹ Bilagan, vilken är av samma lydelse som det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 januari 1952.

Närvarande:

justitieråden EKBERG,
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet BJÖRKHOLM.

Enligt lagrådet den 14 januari 1952 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 januari 1952, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändring i lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av e. o. hovrättsassessorn P. G. Bergsten.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

Olle Lundberg.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations-, jordbruks- och handelsdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 28 januari 1952 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 11 januari 1952 remitterade förslaget till *lag om ändring i lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.*

Med förmälan att förslaget av lagrådet lämnats utan erinran hemställer föredraganden, att förslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Axel Nilsson.